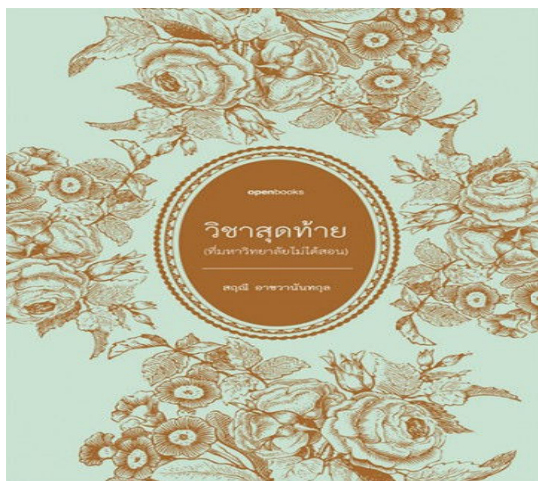

[บทวิจารณ์หนังสือ] : วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน
[Book Review] : The Last Subject [University Left Untaught]

กองบรรณาธิการ

ชื่อหนังสือ : วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน

ผู้เขียน/แปล : สฤณี อาชวานันทกุล

สำนักพิมพ์ : Openbooks

ปีที่พิมพ์ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ / จำนวน ๓๘๑ หน้า

๑. บทนำ

“ปริญญา” ที่แปลว่า “รู้รอบ” หรือ “รอบรู้” ควรเป็นแค่กระดาษที่ได้มาจากมหาวิทยาลัย และจัดพิธีมอบใหญ่โต หรือว่าเป็นการประกาศความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ผ่านการศึกษาที่ได้รับ ? หรืออีกนัยหนึ่ง “ปริญญา” จะเป็นเพียงแค่เครื่องมือ ในการดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมายและเจตจำนงมากขึ้น รวมไปถึงอาจเป็นเพียง “เสี้ยว” ที่จะถูกนำไปใช้ในการดำเนินที่ต้องดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งเรียกว่า “ชีวิตจริง” เท่านั้น

การศึกษาไม่ได้จบลงเมื่อ “เรา” เดินออกจากมหาวิทยาลัย หากดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกว่าจะสิ้นอายุขัยแห่งความเป็นมนุษย์ และ “โรงเรียนชีวิต” ก็มักจะเริ่มอย่างแท้จริง เมื่อพ้นรั้วมหาวิทยาลัย หรือรับปริญญาแล้ว เหมือนมาร์ก ทเวน (Mark Twain/๑๘๓๕ -๑๙๑๐) เคยกล่าวไว้ว่า “ผมไม่เคยยอมให้การไปโรงเรียนมาแทรกแซงการศึกษาของผม” ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ สร้างมุมมองใหม่ และปรับ “ท่าที” ต่อปริญญา อันเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้คำอธิบายว่า “พัฒนา” ที่ไม่ต้องผ่านระบบการศึกษา ที่ถือว่าเป็นกลไกหนึ่งของสังคม แต่สามารถที่จะเรียนรู้มีประสบการณ์ และสามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณค่าต่อสังคมและโลกได้ แม้ในคำนำ [ภิญโญ ไตรสุริยธรรม] ได้ “ยก” พุทธทาส พระหัตถ์ว่าหน้าที่ปฏิรูประบบการศึกษาไปสู่การศึกษาตามอัธยาศัยและกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ จนเป็นที่มาของการรณานุกรณชิ้นอมตะในชื่อ “พุทธโฆษณ์” (น.๑๐) อย่างที่ผู้เขียนนำมาเป็นกรอบในการสร้างคำอธิบายร่วมกันคืออะไร ?

หนังสือ “วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน” เป็นหนังสือที่รวบรวมบทแปลสุนทรพจน์ วันรับปริญญาของคนที่มีชื่อเสียงระดับโลกรวม ๒๐ คน อาทิ Steve Jobe Bill Gate Barack Obama Aleksandr Solzhenitsyn J.K. Rowling David Foster Wallace เป็นต้น ที่ถูกเชิญมากล่าวให้ผู้จบการศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำในอเมริกาได้ฟัง ซึ่งล้วนแล้วกลั่นจากประสบการณ์ของการใช้ชีวิต เหมือนเอาชีวิตของคนที่เคยยืนตรงที่บัณฑิตจบใหม่กำลังยืนอยู่และหาจุดเพื่อก้าวเดินต่อไป เขาผู้กล่าวสุนทรพจน์เหล่านี้ จึงเป็นเหมือนเข็มทิศให้กับชีวิตของบัณฑิต พร้อมประสบการณ์ของการใช้ชีวิตผ่านวิธีการเล่าเรื่องตามประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่ง “กินใจ-ประทับใจ” สร้างแรงบันดาลใจ และมี “ความเป็นสากล” เป็นประโยชน์ เพราะบุคคลเหล่านี้ ไม่ได้สอนสูตรสำเร็จให้นักศึกษา แต่หลายคนเลือกที่จะสะท้อนความล้มเหลวและมองมันอย่างสนุกสนาน เข้าใจ พร้อมปรับทำที่ต่อชีวิตใหม่ เป็นพลังแห่งความสร้างสรรค์ และพลังทางบวกเพื่อก้าวข้ามมันไป ในฐานะชีวิตหนึ่งที่จะต้องเดินและก้าวมันไปข้างหน้า เพราะในชีวิตจริง “กั๊ก” ของปริญญา ความรู้ และค่านิยมทางสังคม กลายเป็น “กรงขัง” ให้คนในสังคมไม่ได้พบกับความจริงแท้ และบทสรุปของการใช้ชีวิตในฐานะเป็นชีวิต การศึกษา มหาวิทยาลัย และปริญญา จึงเหมือนเป็น “ชุดความเชื่อ” ที่คนแล้วคนเล่าผ่านมาและหยิบไปใช้จนกลายเป็น “ส่วนหนึ่งของชีวิต” ที่เรียกว่าปริญญา มหาวิทยาลัย และกลายเป็น “แบบสากล” ดังที่ปรากฏในสังคมไทย เรียนสูง จะได้เป็นเจ้าคนนายคน ค่าปริญญากลายเป็นค่าทางสังคม เป็นของประดับ แต่ไม่ใช่ “ประดิษฐกรรม” เพื่อการมีชีวิตที่คุณค่าหรือประโยชน์เยี่ยงมนุษย์ในสังคมแต่ประการใด แล้วความหมายของ “ชีวิต” และ “ปริญญา” ควรอยู่ที่ใด ? หนังสือนี้มีประสบการณ์ของคนเหล่านั้นซึ่งมันอาจคือคำตอบ ?

๒. วิชาชีวิต วิชาสุดท้าย ที่ไม่มีสอนในมหาวิทยาลัย

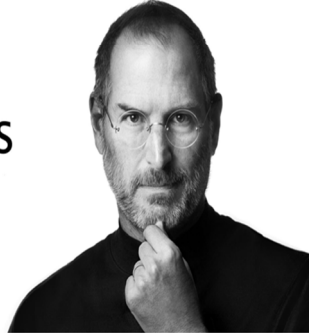
ในหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวม “สุนทรพจน์” ของผู้ประสบความสำเร็จจากสาขาวิชาอาชีพที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนเป็นคนที่เคยเรียนมหาวิทยาลัย มีทั้งเรียนหนังสือจบและไม่จบ แต่ทุกคนมีเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างกัน การนำมาเล่าแบ่งปันในหน้านี้นี้จึงเป็นการ “หยิบ” จีบบางส่วนเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ในหลาย ๆ ครั้ง เราจะเห็นหลายคนใช้ชีวิตทั้งชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา มันจึงอยู่ที่มุมมองและความเข้าใจพร้อมการอธิบายและตีความต่อ “การศึกษา” มหาวิทยาลัย และปริญญา ในจำนวนผู้กล่าวสุนทรพจน์ ส่วนหนึ่งเรียนไม่จบมหาวิทยาลัย แต่เขาเหล่านั้นใช้การเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและนำวิชาที่เรียนไปเป็นส่วนหนึ่งในการใช้ชีวิต หลายคนเรียนจบและใช้ศาสตร์ของการศึกษานั้นไปยังชีพและดำเนินชีวิต และเรียนรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากวิชาที่เรียนในมหาวิทยาลัยมาแต่ต้น จนเป็นคนต้นคนพร้อมมาแบ่งปันปรากฏดังในหนังสือสุนทรพจน์นี้ โดยเขาเหล่านั้นมีเหมือนกันคือ ไม่มีสูตรสำเร็จของการใช้ชีวิต เพราะมันคือชีวิต ในฐานะที่ชีวิตต้องก้าวเดิน ขับเคลื่อน ก้าวไปอย่างเหมาะสม เพราะมันคือสูตรสำเร็จของทุกคนที่จะได้ยกมากล่าวไว้เป็นกรณีศึกษา

“ If today were the last day of your life,
would you want to do what you are about
to do today? ”

Steve Jobs

1955 - 2011

Steve Jobs เจ้าของวาทะในสุนทรพจน์ที่ว่า "อย่าทิ้งความกระหาย อย่าคลายความเชื่อ" ทำไมเขากล่าวอย่างนั้น หรือคิดอย่างนั้น ?

สตีฟ จ๊อบส์ ผู้ก่อตั้ง ประธานกรรมการ และซีอีโอของบริษัทแอปเปิล อดีตเคยเป็นซีอีโอของบริษัทพิกซาร์ แอนิเมชัน จนกระทั่งถูกซื้อกิจการโดยบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ ในปี ๒๐๐๖ จ๊อบส์มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายด้วยคอมพิวเตอร์ยี่ห้อ "แมคอินทอช" หลังจากที่มีความขัดแย้งกับคณะกรรมการบริษัทนำไปสู่การถูกบีบให้ออกจากแอปเปิลในปี ๑๙๘๕ ต่อมาจ๊อบส์ได้ก่อตั้งบริษัท NeXT ซึ่งเน้นการพัฒนากระบวนการประมวลผลสำหรับการศึกษาและภาคธุรกิจ การเข้าซื้อกิจการ NeXT ของแอปเปิลในปี ๑๙๙๗ นำจ๊อบส์กลับมาสู่บริษัทที่เขาช่วยก่อตั้ง และได้ดำรงตำแหน่งซีอีโอของแอปเปิลนับจากนั้นเป็นต้นมา...

ประโยคเริ่มของสุนทรพจน์ของเขาเมื่อ ๑๒ มิถุนายน ๒๐๐๕/๒๕๔๘ ที่ Stanford University

“....ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาคุยกับน้องๆ ทั้งหลายในวันจบการศึกษาจากหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก ผมเองไม่เคยเรียนจบปริญญา ตรงนี้เป็นก้าวที่ใกล้ที่สุดแล้วของผม วันนี้ผมอยากเล่าเรื่องจากชีวิตจริงของผมให้น้องๆ ฟังสามเรื่อง ไม่มีอะไรมากมายครับ แค่ว่าสามเรื่องเท่านั้น....(๑) เรื่องแรกเป็นเรื่องของการเชื่อมจุด (๒) เรื่องที่สองของผมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักและการสูญเสีย (๓) เรื่องที่สามของผมเกี่ยวกับความตาย....” (น.๑๖)

สิ่งที่จ๊อบส์ พูดในที่ประชุมนั้นได้สะท้อนออกมาเป็นแนวคิดในการใช้ชีวิตหลังจากเขาออกจากมหาวิทยาลัยไป ในฐานะที่เขาเองเป็นผู้ใช้ชีวิต เขาเล่าถึงประสบการณ์ชีวิตของความไม่ลงตัวเกี่ยวกับพ่อแม่บุญธรรม และความจริงที่อาจไม่ใช่ความจริงที่จะต้องยอมรับ “พ่อแม่บุญธรรม” เรียนไม่จบปริญญา ทั้งที่แม่ที่แท้จริงพยายามสืบหาคนที่ต้องจบปริญญา “...แม่อยากให้ผมเป็นลูกบุญธรรมของคนที่ยังจบปริญญา...” (น.๑๗) เพื่อรับอุปการะ “จ๊อบส์” ในวัยเยาว์ แต่ความจริงเหล่านั้นกลายเป็นจุดเชื่อมทำให้ชีวิตที่เหมือนจะสมบูรณ์ แต่กลายเป็นความไม่สมบูรณ์ แต่มันก็คือความลงตัวและเป็นบทสรุปที่มีคำอธิบายต่อการใช้ชีวิตอีกจำนวนมาก ในวัย ๑๗ ปีเขาได้ไปเรียนหนังสือ แต่การเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยไม่ได้เป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับชีวิตเขา เมื่อเขาพบความจริงว่า “...พ่อแม่ผู้ให้แรงงานของผมต้องใช้เงินเก็บเกือบทั้งหมด เพื่อส่งผมเรียน หลังจาก

เรียนได้ ๖ เดือน ผมก็มองไม่เห็นประโยชน์ของมันอีก ผมไม่รู้ว่าผมต้องการอะไรจากชีวิตและผมก็รู้ว่าปัญญาจะช่วยหาคำตอบให้ผมได้ยังไง..." (น.๑๗) ความจริงของการศึกษาที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยและปัญญาอาจไม่ใช่คำตอบของการเรียน "จ๊อบส์" ตัดสินใจลาออกเพื่อลดภาระทางบ้านและเป้าหมายที่เขาเองก็ยังเลื่อนกลางกับการเรียนนั้น เขาบรรยายความรู้สึกตอนนั้นไว้ว่า "...นาที่ที่ผมลาออก แปลว่าผมไม่ต้องไปเรียนวิชาที่ผมไม่สนใจอีกต่อไป และไปนั่งเรียนแบบไม่เอาคะแนนในวิชาที่น่าสนใจแทน..." (น.๑๘) การศึกษาตามอัธยาศัยกลายเป็นการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการและความพอใจ "จ๊อบส์" ได้ใช้ความรู้เหล่านั้นทำในสิ่งที่รัก ดังที่เขากล่าวไว้ว่า "...ผมโชคดีที่ค้นพบงานที่ผมรักตั้งแต่อายุยังน้อย ผมกับวอช ก่อตั้งแอปเปิลในโรงรถของพ่อแม่ผม ตอนผมอายุยี่สิบ เราทำงานกันหนักมาก ภายใน ๑๐ ปี แอปเปิลขยายจากแค่เราสองคนในโรงรถ เป็นบริษัทมูลค่ากว่าสองพันล้านเหรียญที่มีพนักงานกว่าสี่พันคน..." (น.๒๐) แต่สถานการณ์แห่งความสำเร็จก็พลิกผันเมื่อ "...หนึ่งปีก่อนหน้าที่ผมจะอายุเต็มสามสิบ แล้วผมก็ถูกละออก...จากบริษัทที่เราก่อตั้งมาเองกับมือ..." (น.๒๐)

เชื่อมไปจุดที่ ๒ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต ลองผิดถูกมาด้วยตัวเองจนกระทั่งมันไปถึงจุดสูงสุด เขากลับกลายเป็นผู้ล้มเหลวในอาณาจักรที่เขาสร้างขึ้น เขาเล่าถึงตรงนั้นว่า "มันหดหู่" เศร้า ผิดหวัง เขาใช้คำอธิบายนี้ว่า "...ผมเป็นตัวอย่างของความล้มเหลวที่โด่งดัง..." (น.๒๑) ความรู้สึกเหล่านี้กลายเป็นความท้อ "...ช่วงหนึ่งผมคิดขนาดหนีไปจากวงการ..." แต่ความ "กระหาย" และ "ความเชื่อ" ได้กลายเป็นพลังให้เขากลับมามีในจุดที่เขาเคยพลาดและพัฒนา มันต่อไปได้ "...แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผมก็เริ่มคิดใหม่ได้อย่างช้า ๆ ว่าผมยังรักในสิ่งที่ผมทำอยู่ สิ่งที่เกิดขึ้นที่แอปเปิลไม่ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนี้เลย ผมถูกละออก แต่ผมยังมีความรักอยู่ นั่นมันทำให้ผมตัดสินใจเริ่มต้นใหม่..." (น.๒๑) พร้อมกับความสำเร็จที่กลับคืนสู่แอปเปิลที่เขาเคยสร้างไว้ และเรื่องสุดท้าย "ที่สุดของชีวิต" เขาเล่าถึงความตายที่มาเยือน เมื่อหมอตรวจพบว่าเขาเป็น "มะเร็ง" การเป็นมะเร็งคงไม่ใช่สาระเสียทีเดียวแต่ทำต่อชีวิตและความตายของ "จ๊อบส์" น่าจะเป็นเกณฑ์ในการอธิบายได้ว่า "...ความสำนึกว่าผมจะต้องตายในไม่ช้าเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่ผมรู้จัก ที่ผมใช้ในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของชีวิต เพราะเกือบทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความคาดหวัง ความภูมิใจ ความกลัวการหน้าแตกและความผิดพลาดทั้งหลาย ล้วนไม่มีความหมายอะไรเลย เมื่อเทียบกับความตาย เหลือเพียงสิ่งที่สำคัญจริง ๆ เท่านั้น มรณานุสติเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ผมรู้ ที่จะหลุดพ้นจากบางความคิดที่ว่า เรามีอะไรต้องเสีย เราทุกคนเปล่าเปลือยอยู่แล้วครับ ไม่มีเหตุผลอะไรที่เราจะไม่ทำตามสิ่งที่ใจเราต้องการ..." (น.๒๓) แยกที่ไม่ได้รับเชิญในชื่อ "มะเร็ง" เป็นแยกที่ไม่ได้รับเชิญ แต่เขามองมันเป็นเพียงปรากฏการณ์และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่จะต้องก้าวผ่านและอยู่กับมันอย่างมีความสุข เขานิยามเหตุการณ์นั้นไว้ว่า "...ความตายเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่ธรรมชาติให้เรามา เป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงกำจัดของเก่าเพื่อสละพื้นที่ให้กับของใหม่..." (น.๒๕)

เมื่อเขามีนิยามของชีวิตและประสบการณ์ชีวิตเช่นนั้น ในท้ายของสุนทรพจน์ เขาให้คำนิยามของชีวิตในมุมที่ว่า "...เวลามีจำกัด..." ดังนั้น "...อย่าทำให้เปล่าประโยชน์ด้วยการใช้ชีวิต

ของคนอื่น อย่าตกเป็นทาสของกฎเกณฑ์ นั่นคือการใช้ชีวิตตามความคิดเห็นของคนอื่น...จึงมีความกล้าที่จะเดินตามสิ่งที่หัวใจและสัญชาตญาณเรียกร้อง...” (น.๒๕) แล้วเขาก็เล่าต่อไปอีกว่า “...กลางทศวรรษ ๑๙๗๐ ตอนนั้นผมมีอายุเท่านั้นเอง ๆ ตอนนี่ ปกหลัง (แคตตาล็อก) ของเล่มนี้เป็นรูปถนนแถวชนบทยามเช้า...ได้รูปเขียนไว้ว่า “อย่าทิ้งความกระหาย อย่าคลายความเชื่อ” แล้วผมก็ใช้ประโยคนี้เป็นคติประจำใจมาตลอด...” (น.๒๖) เขาเล่ามันเป็นชีวิตและการเรียนรู้ชีวิต ความพรั่งพรายของเงาตา ความปรารถนาที่ไม่มีกำหนดและสิ้นสุด ได้กลายเป็นพลังส่งต่อและถูกเล่าอยู่ในหนังสือนี้ พร้อมกับบทสรุปของนิยามวาตะของเขาว่า “Stay Hungry, Stay Foolish”

Bill Gates เจ้าของวาตะที่ว่า “จงต่อกรกับความไม่เท่าเทียมอันร้ายกาจ” ที่กล่าวไว้เมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๐๐๗/๒๕๕๐ ที่ Harvard University กับมุมมองชีวิตที่ก้าวผ่านและกลายเป็นแนวคิดที่สำคัญหลังจากที่เขาก้าวมาสู่ความสำเร็จพร้อมตั้งมูลนิธิ Bill & Melinda Gates Foundation พร้อมมอบสินทรัพย์กับการเริ่มต้นของมูลนิธิ กว่า ๒๘๐๐ ล้านบาท ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือสังคมบนฐานความเชื่อที่ว่า “ความเท่าเทียมกันของมนุษย์” คือเป้าหมายและหัวใจสำคัญ เขาคิดอย่างไรในสุนทรพจน์ที่เขากล่าว ?

บิล เกตส์ (ค.ศ. ๑๙๕๕-) ผู้ก่อตั้งบริษัทไมโครซอฟท์ บริษัทซอฟต์แวร์ยักษ์ใหญ่ที่มีคนใช้ผลิตภัณฑ์มากที่สุดในโลก แม้ว่าจะเห็นนักพัฒนาซอฟต์แวร์ผู้มีความนิยมยกย่องจำนวนมาก แต่เกตส์ก็ถูกคนในวงการจำนวนมากกล่าวหาว่าใช้อำนาจผูกขาดโดยไม่เป็นธรรมเพื่อกีดกันคู่แข่ง ในเดือนมิถุนายน ๒๐๐๖ เกตส์ประกาศลาออกจากงานประจำในไมโครซอฟท์ แต่ยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริษัท เพื่ออุทิศเวลาให้กับการทำงานการกุศล ผ่านมูลนิธิที่เขาก่อตั้งร่วมกับภรรยาในปี ๒๐๐๐ หลังจากที่เขาลาออกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดกลางคันในปี ๑๙๗๕ เกตส์ก็ได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ฮาร์วาร์ดในปี ๒๐๐๗ ปีที่เขาได้รับคำเชิญมากล่าวสุนทรพจน์วันรับปริญญา

“...ผมรอนานกว่าสามสิบปีเพื่อจะพูดว่า พ่อครับผมบอกพ่อเสมอว่าผมจะกลับมาเรียนให้จบ...”

ประโยคเริ่มของการแสดงสุนทรพจน์ในการรับปริญญาดุซกิตติมศักดิ์ของเขาในครั้งนี้นัยหนึ่งอาจเป็นการยืนยันว่า “ชีวิต” ต้องก้าวเดินแม้ไม่จบการศึกษา การผ่านเวลากว่า ๓๐ ปี เป็นการสะท้อนมุมมองประสบการณ์และการเดินทางอย่างเหมาะสม เขาเองในฐานะที่เดินทางมาอย่าง

ยาวนานได้สะท้อนมุมมองและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หลังจากที่เขาหันมาดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมผ่านมูลนิธิที่ Bill Gates และภรรยาจัดตั้งขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดและประโยคที่เขายอมรับเองว่า ไม่เคยคิดและเคยมีสอนในมหาวิทยาลัย “...ผมออกจากมหาวิทยาลัยโดยแทบไม่รู้เลยว่าเยาวชนหลายล้านคนถูกโกงโอกาสด้านการศึกษาในประเทศเราเอง..และผมก็รู้อะไรเลยเกี่ยวกับคนหลายล้านคนที่อยู่กับความแร้นแค้นเหนือคำบรรยายและโรคร้ายต่าง ๆ ในประเทศกำลังพัฒนา...เวลาผ่านไปหลายสิบปีว่าผมจะรู้อะไร...” (น.๓๖) พร้อมประโยคเสริมความว่า “...ผมออกจากฮาร์วาร์ดโดยไม่เคยตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันอันร้ายแรงในโลกใบนี้ ความเหลื่อมล้ำอันน่าตระหนกของสุขภาพ ความร่ำรวย และโอกาสที่กดทับให้คนหลายล้านคนต้องใช้ชีวิตอย่างสิ้นหวัง...” (น.๓๕)

ดังนั้นหลังจากที่เขาออกจากมหาวิทยาลัย และใช้ชีวิตในแบบคนทำงาน มุมมองต่อความรู้ มุมมองต่อปริญญาของเขาเปลี่ยนไป เป็นมุมมองที่อาจไม่เคยมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ดังที่เขาเองกล่าวถึงที่ว่า “...ฮาร์วาร์ดควรสนับสนุนให้คณาจารย์พุ่งเป้าไปที่ความไม่เท่าเทียมกันที่ร้ายแรงที่สุดในโลกหรือไม่ ? ควรหรือไม่ที่นักเรียนฮาร์วาร์ดจะได้เรียนเกี่ยวกับความเข้มข้นของความยากจนในโลก...ความอดอยากอันแพร่หลาย ปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มที่สะอาด เด็กผู้หญิงที่ไม่ได้ไปโรงเรียน...เด็ก ๆ ที่ตายด้วยโรคร้ายที่เรารักษาได้...”

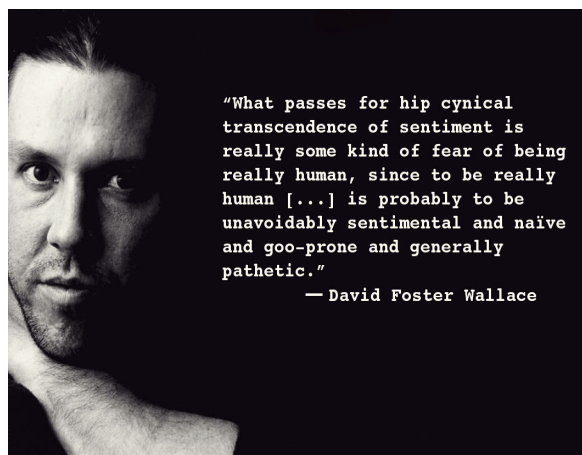
ควรหรือไม่ที่กลุ่มคนที่มีอิทธิพลที่สุดในโลกจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตของกลุ่มคนที่ไร้สิทธิที่สุด ? ...” เป็นประโยคที่เขากล่าวไว้ด้วยความรู้สึกคาดหวังต่ออนาคตโดยมีจุดหมายเป็นชีวิตอื่นที่ดีขึ้น ผ่านการมองอดีตที่ผ่านมากับเวลาที่ล่วงเลยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ทั้งเขาเองก็คาดหวังว่าการออกจากมหาวิทยาลัยในฐานะผู้จบการศึกษาจะกลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้และปริญญาของการดำเนินชีวิตและกลับมายืนตรงจุดนี้ในอีกสามสิบปีข้างหน้าเพื่อมาบอกเล่าประสบการณ์นอกห้องเรียนอย่างที่เขา กำลังทำอยู่ “...อย่าปล่อยให้ความซับซ้อนหยุดคุณไว้กับที่ จงทำตัวเป็นนักเคลื่อนไหว จงต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมอันร้ายกาจ การทำแบบนี้จะกลายเป็นประสบการณ์อันยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งในชีวิตคุณ...” (น.๔๘)

“...ผมหวังว่าพวกคุณจะกลับมาที่ฮาร์วาร์ดในอีกสามสิบปีข้างหน้า และครุ่นคิดถึงสิ่งที่พวกคุณทำด้วยพรสวรรค์และพลังงานที่มี ผมหวังว่าคุณจะวัดตัวเองไม่ใช่ด้วยความสำเร็จในอาชีพการงานเพียงอย่างเดียว แต่วัดด้วยระดับผลสำเร็จของความพยายามที่จะลดทอนความไม่เท่าเทียมกันที่ฝังรากลึกที่สุดในโลก และวัดด้วยระดับความดีที่คุณทำต่อเพื่อนมนุษย์ในอีกซีกโลกหนึ่งผู้ไม่มีอะไรเหมือนคุณเลยยกเว้นความเป็นมนุษย์...” (น.๔๙)

เป็นประโยคทั้งท้ายของ Bill Gate ในการกล่าวสุนทรพจน์ครั้งนั้น อันมีที่มาจากประสบการณ์ตรงพร้อมความคาดหวังต่อการจัดการศึกษา คนจัดการศึกษา และผู้ที่ได้รับการศึกษา (บัณฑิตใหม่) ผ่านมุมมองและประสบการณ์ที่เขามี ทั้งคาดหวังว่าจะมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง เป็นความเสมอภาค เท่าเทียมของมนุษย์ในสังคมโลกนี้

David Foster Wallace กับวลีที่ว่า "คุณค่าที่แท้จริงของการศึกษา" เป็นประโยคสุนทรพจน์ที่เขากล่าวในวันรับปริญญา Kenyon University เมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๐๐๕/๒๕๔๘

เดวิด ฟอสเตอร์ วอลเลซ (เกิดปี ๑๙๖๒/๒๕๐๕) นักเขียนนวนิยายเรื่องสั้น และบทความชาวอเมริกัน โด่งดังจากนวนิยายขนาดยาวเรื่อง Infinite Jest (การล้อเลียนไม่สิ้นสุด) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๙๙๖ ขณะที่เขามีอายุเพียง ๓๓ ปีเท่านั้น ปัจจุบันวอลเลซ เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษประจำวิทยาลัยโมนา และผลิตงานเขียนออกสู่สายตาสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

ในหนังสือให้ข้อมูลเขาเริ่มประโยคสุนทรพจน์ด้วยนิทานที่ว่า

/...ลูกปลาสองตัวกำลังว่ายน้ำอยู่ เจอปลาอาวุโสกว่าตัวหนึ่งว่ายสวนกัน ปลาอาวุโสผงกหัวให้พวกมันนิดหนึ่งแล้วถามว่า "อรุณสวัสดิ์ไอ้หนู น้ำเป็นไงบ้าง?" ลูกปลาไม่ตอบแต่ว่ายต่อไป ชักพิกตัวหนึ่งหันมามองหน้าเพื่อนแล้วถาม "เฮ้ย ไอ้ "น้ำ" นี่มันคืออะไรวะ?!".../ (น.๕๖)

โดยนิยามของประโยคนี้เขาต้องการสื่อถึง “วิธีคิด” หรือ “การสอนวิธีคิด” ที่มหาวิทยาลัยอาจสอน แต่ไม่ได้สอนมากเท่ากับความรู้ในศาสตร์หรือวิชานั้น ๆ เพราะเขาเชื่อว่าสถาบันการศึกษานั้นมีชื่อเสียง หลักสูตรที่มีความพร้อม อาจสอนอยู่แล้วแต่เขาก็มองต่อไปว่า “...ความรู้เรื่องการใช้ความคิดที่เราได้รับในโรงเรียนแบบนี้มันไม่ค่อยเกี่ยวกับสมรรถภาพในการใช้ความคิด เท่าไหร่ แต่เกี่ยวกับ ความรู้ว่าจะเลือกคิดเรื่องอะไร มากกว่า...” (น.๕๘) ซึ่งความหมายนี้เชื่อมโยงไปถึงว่า “...การเรียนรู้วิธีควบคุมตัวเรา ว่าให้คิดอะไร และคิดอย่างไร มันหมายถึงการให้เราจะมีจิตสำนึก และมีสติพอที่จะเลือกว่าเราจะให้ความสนใจกับอะไร และจะสร้างความหมายจากประสบการณ์ต่างๆ ได้อย่างไร...” (น.๖๒) ดังนั้นประโยคหักทลายของเขาจึงมุ่งเสนอวิธีคิดที่ว่าเมื่อผู้ที่จบออกจากมหาวิทยาลัยสาระสำคัญอยู่ที่การคิดและวิธีคิดไม่ใช่ปริญญาและความรู้ทั้งหมดที่ได้รับจากการศึกษา

นิทานเรื่องที่ ๒ ของ เดวิด ฟอสเตอร์ วอลเลซ ในสุนทรพจน์ครั้งนั้นเขาเล่าว่า

“... มีชายสองคนนั่งกินเหล้ากันอยู่ในบาร์ที่อยู่ไกลกลางป่าในอลาสก้า คนหนึ่งเป็นคนคริสต์ที่เคร่งศาสนา อีกคนไม่เชื่อว่าพระเจ้ามีจริง สองคนนี้กำลังเถียงกันว่า พระเจ้ามีจริงหรือเปล่า แบบเอาเป็นเอาตายชนิดที่ปกติเปียร์ต้องล่องคอไปแล้วซัก ๔ เหยือก คนที่ไม่เชื่อในพระเจ้าก็พูด

ขึ้นมาว่า “นี่คุณ ไม่ใช่ว่าผมไม่มีเหตุผลอะไรเลยนะที่จะเชื่อว่าพระเจ้าไม่มีจริง ไม่ใช่ผมไม่เคยลอง สวดภาวนาอะไร เดือนที่แล้วนี้เองผมตกอยู่ท่ามกลางพายุหิมะหนัก พัดจากแคมป์ หลงทาง มองอะไรไม่เห็น แล้วตอนนั้นอุณภูมิประมาณติดลบห้าสิบได้ ผมก็เลยลองคุกเข่าลงแล้วก็ตะโกนว่า “ข้า แต่พระเจ้า ถ้าพระเจ้านี้จริง ตอนนี้ข้าหลงทางกลางพายุหิมะ ข้าต้องตายแน่ๆ ถ้าท่านไม่ช่วย”

เล่าถึงตอนนี้ชายผู้เคร่งศาสนาที่จ้องอีกคนด้วยความฉงน “อ้าว งั้นคุณก็ต้องเชื่อในพระเจ้าแล้วสิ เพราะคุณรอดชีวิตมานั่งอยู่ที่นี่” ชายอีกคนกลอกต้ายักไหล่ “เปล่าเลย แค่มิเอสกีโมสองคนบังเอิญเดินผ่านมา ชี้ทางไปแคมป์ให้ผมก็แค่นั้น”

ประสบการณ์ และมุมมองเฉพาะ เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้และหยิบจับมาใช้ประโยชน์ ความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เขาใช้คำว่า “วิธีมองโลก” ของชายทั้ง ๒ คน และไม่ควรใช้คำว่า “ถูก-ผิด” หรือ “ดี-ไม่ดี” เพราะเมื่อถึงที่สุดชีวิตต้องก้าวเดินทางไปข้างหน้า เพราะมีฉะนั้นจะกลายเป็น “...ความมั่นใจที่ไร้เหตุผล ความคับแคบทางความคิดที่แน่นหนาเสียจนนักโทษไม่รู้ตัวตัวเองถูกจองจำ...” (น.๖๐)

นอกจากนี้เขายังมองถึงเสรีภาพ แต่เป็นเสรีภาพที่จะทำให้มนุษย์ผู้ได้รับการศึกษาพัฒนาตนเองไปสู่ความอิสระ ซึ่งไม่ใช่ “...เสรีภาพที่ทำให้มนุษย์เป็นนายแห่งอาณาจักรขนาดเท่าหัวกะโหลกตน...เดียวดายในศูนย์กลางแห่งจักรวาล...” (น.๗๑) เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นมันคงคับแคบและตันเงินเกินไปในทัศนะของเขา โดยเขาให้ความสำคัญกับเสรีภาพที่ว่า “...เสรีภาพที่สำคัญจริงๆ นั้นต้องใช้สติ ความสนใจ วินัย และความสามารถที่จะเอาใจใส่ต่อผู้อื่น และเสียสละเพื่อคนอื่นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ด้วยการทำสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่น่าตื่นเต้น ไม่เว้นวันของชีวิต นี่คือนิยามเสรีภาพที่แท้จริง นี่คือนิยามของ “ผู้มีการศึกษา” (น.๗๒) ดังนั้นบทเริ่มของหนังสือนี้ปรายประโยชน์ของเขาที่ว่า “คุณค่าที่แท้จริงของการศึกษา” เท่ากับเป็นการยืนยันว่าการศึกษานำมาซึ่งอิสรภาพ และอิสรภาพนั้นต้องเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่แท้จริง...พร้อมประโยคทิ้งท้ายในการกล่าวสุนทรพจน์ที่ว่า “...การศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เวลาชั่วชีวิต และมันเริ่มขึ้นแล้ว ณ บัดนี้...” (น. ๗๓)

Barack Obama เจ้าของประโยคสุนทรพจน์ที่ว่า “...จงทำให้เรา กลับมาเชื่อมั่นอีกครั้งหนึ่ง...” เมื่อ ๒๕ พฤษภาคม ๒๐๐๘/๒๕๕๑ ที่ Wesleyan University

Barack Obama (ค.ศ.๑๙๖๕-ปัจจุบัน) ประธานาธิบดีคนที่ ๔๔ ของสหรัฐอเมริกา และประธานาธิบดีผิวสีคนแรกของประเทศมีพ่อเป็นชาวเคนยาผิวสี แม่เป็นชาวอเมริกันผิวขาว หลังจากจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย โอบามาไปทำงานเป็น NGO ในย่านชุมชนคนยากจนของกรุงชิคาโกเป็นเวลา ๓ ปี ก่อนจะเข้าเรียนปริญญาโทด้านกฎหมายที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

หลังจากที่เขาเรียนจบด้วยดีก็ได้รับบรรณาธิการผิวสีคนแรกของวารสาร Harvard Law Review ว่าความให้กับเหยื่อของการลำเอียงในที่ทำงานและย่านชุมชน และสอนกฎหมายที่มหาวิทยาลัยชิคาโก เส้นทางเมืองของเขาเริ่มต้นจากการชนะการเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกในสภามลรัฐอิลลินอยส์ต่อมาก็ชนะการเลือกตั้งสู่วุฒิสภาระดับชาติ ฉายแววนักการเมืองดาร์จุงจากการกล่าวสุนทรพจน์ในที่ประชุมใหญ่พรรคเดโมแครตปี ๒๐๐๔

โอบามามากล่าวสุนทรพจน์ขึ้นในวันรับปริญญาของมหาวิทยาลัยเวสเลียน ราวห้าเดือนก่อนถึงวันเลือกตั้งประธานาธิบดี

โอบามา เล่าเรื่องชีวิตของตนเองในวัยเยาว์ การไปใช้ชีวิตในอินโดนีเซียและความรับผิดชอบของ “แม่” กับการเลี้ยงดูเขาในวัยเยาว์ จนกระทั่งโอบามาเรียนจบและใช้ชีวิตในฐานะคนทำงาน พร้อมประโยคบอกเล่าของคนทำงานที่ว่า “...การรับใช้สังคมนั้นทำได้หลายวิธีและเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งยวด...” (น.๒๔๘) พร้อมชี้ต่อไปอีกว่า “...ผมขอให้พวกคุณเสาะหาโอกาสเหล่านี้เมื่อพวกคุณไปจากที่นี่ อนาคตของพวกคุณขึ้นอยู่กับมัน...” (น.๒๔๙) การปลุกเร้าให้บัณฑิตเป็น “ผู้รับใช้” ด้วยความเสียสละในงาน ในประเทศชาติ และเจตนารมณ์ของส่วนรวมเป็นหัวใจของสุนทรพจน์ ซึ่งในตอนท้ายเขาได้สรุปต่อความมุ่งมั่นที่เขา มี เพื่อส่งต่อไปยังบัณฑิตเหล่านั้นว่า “...ถ้าคนคนหนึ่งสามารถทำอะไรได้มากมายและนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชีวิตของคนจำนวนมากเราแต่ละคนก็สามารถทำในสิ่งที่เราทำได้ด้วยเช่นกัน แน่แน่นอนว่าถ้าประวัติการรับใช้ชาติของท่านและเรื่องราวของท่านสามารถปรับเปลี่ยนเรื่องราวของอเมริกาไปชั่ววันรันดร์ การรับใช้ชาติของพวกเราทุกคนรวมกันก็สามารถปรับเปลี่ยนชะตากรรมของคนรุ่นนี้ได้ อย่างน้อยที่สุดตัวอย่างที่ยิ่งใหญ่ใจของท่าน เรียกร้องให้เราแต่ละคนพยายาม...นั่นคือหนทางที่เราจะเดินหน้างานที่เราจำเป็นต้องทำ และทำให้พันธกิจของความยุติธรรมดำรงอยู่ชั่วกาลนาน...” (น.๒๕๔-๒๕๕)

บารัก โอบามา เขากล่าวก่อนการเลือกตั้งในการเป็นประธานาธิบดีในครั้งแรก และผลเขาชนะการเลือกตั้งและเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๙ พร้อมกับพันธกิจแห่งรัฐภายใต้ความเชื่อที่ว่า “จงทำให้เรากลับมาเชื่อมั่นอีกครั้ง”

J.K. Rowling กับประโยชน์สุนทรพจน์ที่น่าจดจำว่า “...ประโยชน์ทางอ้อมของความล้มเหลวและความสำคัญของจินตนาการ...” เมื่อ ๕ มิถุนายน ๒๐๐๘/๒๕๕๑ ที่ Harvard University

โจแอนน์ แคเธอรีน โรลลิง (เกิดปี ๑๙๖๕/๒๕๐๘) นักเขียนชาวอังกฤษผู้ประพันธ์ Harry Potter ซีรีส์หนังสือเยาวชนที่มียอดจำหน่ายกว่า ๔๐๐ ล้านเล่ม กลายเป็นชุดหนังสือที่ขายดีเป็นอันดับสามในประวัติศาสตร์ รองจากคัมภีร์ไบเบิล (๒.๕ พันล้านเล่ม) และ สรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตง (๘๐๐ ล้านเล่ม) และได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่ทำให้เด็กๆ หันมาสนใจการอ่านมากที่สุดในประวัติศาสตร์การพิมพ์

เจ.เค. เขียน Harry Potter เล่มแรกจนจบขณะว่างงานเธอเลี้ยงลูกสาวตัวคนเดียว และยังชีพด้วยเช็คสังคมสงเคราะห์มูลค่า ๗๐ ปอนด์ต่อสัปดาห์ อาศัยอยู่ในแฟลตที่สกปรก มีหนูชุกชุม จนต้องนำลูกไปเลี้ยงที่ร้านกาแฟของน้องเขยทุกวันหลังจากที่ถูกปฏิเสธจากหลายสำนักพิมพ์ ในที่สุด Harry Potter เล่มแรกก็ได้รับการตีพิมพ์ในปี ๑๙๙๗ ด้วยยอดพิมพ์ไม่ถึง ๑,๐๐๐ เล่ม ก่อนจะสร้างปรากฏการณ์ในอเมริกาในปีต่อมา และแพร่สะพัดไปทั่วโลก จนปัจจุบันได้รับการแปลแล้ว ๖๕ ภาษา

ในหนังสือ เจ.เค. โรลลิง ให้น้ำหนักและความสำคัญกับจินตนาการ ประสบการณ์และความล้มเหลว เธอเล่าเรื่องของเธอดังความล้มเหลวทั้งชีวิตการแต่งงาน “...ชีวิตคู่ที่แสนสั้น...ฉันไม่มีงานทำ ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว และจนเท่าที่จะจนได้ในประเทศอังกฤษสมัยใหม่โดยที่ยังไม่กลายเป็นคนจรจัด...” (น.๒๑๖)

ความล้มเหลว ไม่ประสบผลสำเร็จจึงเป็นบทพิสูจน์การใช้ชีวิตของเธอ “...ฉันได้เรียนรู้เรื่องสำคัญอะไรบ้างในช่วงเวลา ๒๑ ปี...” (น.๒๑๓) พร้อมเล่าเป็นประสบการณ์เพื่อเปรียบเทียบมุมมองเป็นความสำเร็จ ล้มเหลว และการกลัวต่อความล้มเหลวของคนที่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา และในแรงผลักดันนั้นผ่านประสบการณ์ของคนที่เคยล้มเหลว จึงเป็นความล้มเหลวที่

สร้างแรงกระตุ้นเร้า ที่มันมาพร้อมประสบการณ์ การก้าวผ่านและการกลืนกลายต่ออดีตอันเจ็บปวด เหล่านั้น จนได้บทสรุปออกมาจากประสบการณ์ในสุนทรพจน์อันน่าฟังนั้นว่า

“...พวกคุณอาจจะไม่ล้มเหลวเท่าฉัน แต่การล้มเหลวบ้างเป็นบางครั้งเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของชีวิต ไม่มีทางที่ใครจะใช้ชีวิตโดยที่ไม่เคยล้มเหลวกับอะไรเลย ยกเว้นในกรณีที่คุณใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังเสียจนคุณไม่เกิดมาเลยจะดีกว่า ซึ่งในกรณีนั้นก็เท่ากับคุณล้มเหลวโดยอัตโนมัติ...”

เธอพยายามให้คำอธิบายว่า “ความกลัว” เป็นมายาภาพหนึ่งที่ทำให้ความสำเร็จและความล้มเหลวต่างกันเพียงแค่เส้นที่พาดผ่านเท่านั้นเอง

“...มนุษย์ส่วนใหญ่มีความกลัว เป็นฐานภายใต้จิตและในความกลัวเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดความกล้าที่จะต่อสู้กับความกลัวนั้น แต่มีไม่น้อยได้ใช้ความกลัวเป็นกรอบที่ไม่อาจก้าวข้ามหรือข้ามพ้นไปได้....” (น.๒๑๗)

เธอพยายามใช้คำอธิบายผ่านคำว่า “ชีวิตจริง” และ “จินตนาการ” รวมไปถึง “การก้าวผ่าน” เพื่อไปให้ถึงกับความจริงเหล่านั้น เช่น การลงเรียนในวิชาที่พ่อแม่ชอบ แต่ไปเรียนจริงในวิชาที่ตัวเองชอบ เธอสร้างจินตนาการและความมุ่งหวังด้วยตัวเอง “...จินตนาการ...สร้างชีวิตฉันขึ้นมาใหม่...” และเธอเห็นว่าจินตนาการกลาย “...เป็นเป็นต้นธารของสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมทุกอย่าง...” โดยในหนังสือเธอได้ยกแนวคิดของ “...นักประพันธ์กรีกเคยกล่าวไว้: สิ่งที่เราทำได้ภายในตัวเอง จะเปลี่ยนแปลงความจริงในโลกภายนอก/What we achieve inwardly will change outer reality/ นั่นเป็นคำกล่าวที่เหลือเชื่อ แต่มันก็ได้รับการพิสูจน์ทุกวันในชีวิตของเรา วันละเป็นพันครั้ง ว่าเป็นเรื่องจริง...”

ผลจากสิ่งที่เธอประสบด้วยตัวเอง มันเป็นประสบการณ์ตรงของเธอและเธอก็ทำมันจนสำเร็จ ผ่านจินตนาการ ความพยายาม ความแข็งแรง ด้วยหัวใจไม่ยอมแพ้ และผลที่เกิดขึ้นคือหนังสือที่เธอเขียนถูกแปลไปเป็นภาษาต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๖๕ ภาษา และขายดีไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ล้านเล่ม คงเป็นรองก็แต่คัมภีร์ไบเบิลเท่านั้น

สุนทรพจน์อันน่าประทับใจจากเรื่องเล่าของเธอ ผ่านประสบการณ์จริงที่ใช้ชีวิตทดลองมาด้วยตัวเอง พร้อมบทสรุปที่เธอทิ้งท้ายเพื่อยืนยันความเป็นเธอไว้ว่า

“...ชีวิตก็เหมือนกับนิทาน: ไม่สำคัญว่ามันยาวแค่ไหน หากสำคัญว่ามันดีเพียงใด : As is a tale, so is life: not how long it is, but how good it is, is what matters...” (น. ๒๒๕)

๓. สรุป

ทั้งหมดที่ยกมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของบุคคลที่ให้ทัศนะต่อคำว่า “ปริญญญา” จากคนที่ใช้ปริญญญาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต รวมไปถึงการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยที่อาจเป็นความสนุกที่สอดคล้องกับวัย และ/หรือไม่ได้หอมหวานหรือสนุกเหมือนกับที่คนอื่น ๆ เป็น มันอาจเป็นความทรงจำ ที่เหมือนปมในใจว่าการเรียนปริญญญาไม่จบ เป็นส่วนหนึ่งในความล้มเหลวของชีวิต หรือการเรียน

ไม่จบ เป็น “ความผิดพลาด” ในการใช้ชีวิต แม้แต่บิล เกต หรือ สตีฟ จ๊อบ ก็เป็นคนที่ต้องการกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของปริญญาแม้จะไม่ได้เรียน

การที่พวกเขาเหล่านี้มาเล่าประสบการณ์ของมหาวิทยาลัย การกล่าวสุนทรพจน์ในฐานะผู้ประสบความสำเร็จในการทำงาน การใช้ชีวิตแล้ว ทุกคนให้ความสำคัญกับปริญญาชีวิต ที่นอกเหนือจากห้องเรียนไม่ได้สอนแล้ว ยังทำให้เขาเหล่านั้นใช้ห้องเรียนห้องใหญ่ในการศึกษาและผลก็อย่างที่เห็น บาร์บารา คิงโซเวอร์ นักเขียนชื่อดังชาวสหรัฐอเมริกา [Barbara Kingsolver, Duke University, May ๑๑, ๒๐๐๘] กับบทนิยามชีวิตที่ว่า “วิธีอยู่อย่างมีความหวัง...” จากประสบการณ์ชีวิตที่บันทึกเป็นตัวหนังสือเล่าผ่านนวนิยายที่เธอเขียน สะท้อนให้เห็นมุมมองสรุปออกมาว่ามนุษย์ต้องอยู่ด้วยความหวัง หรือการดิ้นรนเพื่อจะก้าวไปข้างหน้าด้วยท่าทีและมุมชีวิตใหม่ พร้อมบทสรุปของความหมายนี้ว่า “...ถ้าคุณสูญเสียความหวังในตอนของแต่ละวัน ก็จืดจางขึ้นในวันใหม่แล้วสวมใส่ความหวังอีกครั้งพร้อมกับรองเท้า ความหวังคือเหตุผลเพียงหนึ่งเดียวที่คุณจะไม่ยอมแพ้...” (น.๓๗๖)

John Walsh Wheaton College, May ๒๐, ๒๐๐๐ เขานิยามว่า “แปดเรื่องที่ผมเสียใจว่าไม่มีใครได้บอก” (น.๓๔๖) โดยเขาเป็นเงื่อนไขเชิงสรุปว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้มากกว่า ๑ อย่างและชี้ให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดเวลาที่นอกเหนือจากชั้นเรียน พร้อมสรุปออกมาสุนทรพจน์ของเขาในวันนั้นว่า “...โลกนี้ต้องการมันสมองและพลังงานของพวกคุณอย่างยิ่งยวด จงมอบมันอย่างไร้เงื่อนไข แต่พยายามสำนึกอยู่เสมอว่าคุณกำลังทำอะไรในตัวคุณ และทำแบบนั้นไปเพื่ออะไร...” (น.๓๕๘-๓๕๙)

Bladley Whitford [University of Worshington-Midison, May ๑๕, ๒๐๑๔] ผู้ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ทุกที่ในทุกสถานการณ์และตลอดเวลา อาเจียนรวมกับชื่อหนังสือว่า การเรียนรู้มีอยู่ในทุกที่ที่นอกเหนือจากชั้นเรียนในคำกล่าวของเขาที่ว่า “...ผมเรียนรู้ทุกอย่างในชีวิตจากงานคัสดั๊วนักแสดง...” (น.๒๘๖) พร้อมประโยคทิ้งท้ายในสุนทรพจน์ของเขาในวันนั้นว่า “...ทำให้ชีวิตให้เต็มไปด้วยการลงมือทำ อย่ารอให้ชีวิตเป็นไปเอง ทำให้มันเกิดขึ้น สร้างอนาคตของคุณเอง วาดความหวังของคุณเอง ก่อร่างความรักของคุณเอง และไม่ว่าคุณจะทำอะไรแบบไหนจงเคารพในพระเจ้าผู้สร้าง ไม่ใช่ด้วยการนั่งรอให้พรโปรยปรายลงมาจากเบื้องบน แต่ด้วยการทำในสิ่งที่คุณทำได้เพื่อให้พรนั้นเป็นจริง ตัวคุณเองนี่แหละ เดียวนี้ ที่นี่ บนโลกใบนี้...” (น.๒๙๖)

ในหนังสือเล่มนี้มีบุคคลที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่าน เช่น Russell Baker “สิบข้อที่จะช่วยคุณหลีกเลี่ยงการทำให้โลกแย่ลงกว่าเดิม” Bono นักร้องดังชาวไอริชผู้มุ่งมั่นต่อการช่วยเหลือผู้อื่น จนเคยได้รับการเสนอชื่อรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ในประโยคสุนทรพจน์ที่ถูกจดจำพร้อมวลีว่า “นั่นไม่ใช่อุดมการณ์ นั่นคือภาวะฉุกเฉิน” รวมไปถึง Jerry Zucker “จงวัดความสำเร็จด้วยความสุขของผู้คนรอบตัวคุณ” หรือแม้กระทั่ง Marc Lewis “กลืนความกลัวเข้าไป แล้วเข้าไปนั่งในรถเข็น” Michael Bloomberg “ทุกอย่างที่จำเป็นต้องรู้ภายในวันรับปริญญา” Martha Nussbaum “สำนักของพลเมืองที่เปี่ยมความเอื้ออาทร” ปรัชญาแนวคิดของบุคคลเหล่านี้อาจไม่

สามารถยกมาได้ทั้งหมด แต่สิ่งที่ปรากฏในหนังสือนี้คือความรู้ ความเข้าใจ และมุมมองชีวิตจากประสบการณ์ตรงของเขาเหล่านั้น พร้อมคำนิยามว่า “**ปริญญาคีวิต**” ที่ไม่มีสอนในมหาวิทยาลัย

Russell Baker	“สืบทอดที่จะช่วยให้คุณหลีกเลี่ยงการทำให้โลกแย่ลงกว่าเดิม”
Bono	“นั่นไม่ใช่อุดมการณ์ นั่นคือภาวะฉุกเฉิน”
Jerry Zucker	“จงวัดความสำเร็จด้วยความสุขของผู้คนรอบตัวคุณ”
Marc Lewis	“กลืนความกลัวเข้าไป แล้วเข้าไปนั่งในรถเข็น”
Michael Bloomberg	“ทุกอย่างที่จำเป็นต้องรู้ภายในวันรับปริญญา”
Martha Nussbaum	“สำนึกพลเมืองที่เปี่ยมด้วยความเอื้ออาทร”
Robert B.Reich	“ความรู้ในตัวคน”
Anna Quindlen	“จงเสาะหาชีวิตที่แท้จริง”
Bill Watterson	“ไฉนบางอย่างเกี่ยวกับโลกภายนอก จากคนที่ข้าเลื่อมมองมันแล้วผ่านหนี”
Bradley Whitford	“ผมเรียนรู้ทุกอย่างในชีวิตจากงานคัดตัวนักแสดง”
Suzan-Lori Parks	“ชีวิตแบบที่คุณรักจะขยับเข้าใกล้คุณ”
Aleksandr Solzhenitsyn	“โลกที่แตกแยก”
John Walsh	“แปดเรื่องที่ผมเสียดายว่าไม่มีใครบอก”
Barbara Kingsolver	“วิธีอยู่อย่างมีความหวัง”

ทั้งหมดพูดในวันรับปริญญา แต่ทั้งหมดพูดถึง “**ชีวิต**” ในฐานะเป็นที่ภาคต่อจาก “**ปริญญา**” ที่อาจเรียกว่า “**ปริญญาคีวิต**” ผ่านการถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรง ที่อาจไม่ได้สอดคล้องกับการเรียนจบหรือไม่ แต่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ธรรมชาติแห่งความรู้ ในการที่จะเรียนรู้ มีอยู่ในทุกสถานที่และทุกเวลา ส่วนพุทธศาสนามีแนวคิดในเรื่อง “**ปริญญาคีวิต**” ที่แปลว่าการรู้รอบกว้าง โดยใช้คำว่า “**วิชา**” ที่หมายถึงความรู้อันจะเป็นปัจจัยหลัก เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงเจตนารมณ์ทางการศึกษาได้อย่างสูงสุด จึงเป็นที่มาของคำว่า “**จรรยาบรรณ**” วิชาที่ดีต้องเป็น “**วิชาจรรยาบรรณ**” คือวิชาของการใช้ความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้ปฏิบัติได้ด้วย คือพูดได้ ทำได้ ปฏิบัติได้ นั่นคือเจตนารมณ์ของการศึกษา “**ยถา วาที ตถา การี**” (ที. มหา. ๑๐/๒๕๕ บ. ส. ๒๕/๓๙๔) พระพุทธเจ้าใช้คำว่า การจะเป็นผู้เรียนรู้ สอนจะต้องเป็นผู้รู้และปฏิบัติได้ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ไปถึงเจตนารมณ์และเป้าหมายสูงสุดได้ และที่สำคัญต้องเป็นความรู้ที่นำไปสู่การสร้างประโยชน์เพื่อคนอย่างไม่มีเงื่อนไข ดังพุทธพจน์ที่ว่า “..ภิกษุทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนหมู่...” (วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐) จึงจะได้ชื่อว่าการศึกษาที่แท้จริง

ดังนั้น การที่เราจะเป็นอะไรอย่างใด คงเป็นเพียงกลไกหรือเรื่องหนึ่ง ๆ เท่านั้นไม่ได้มีความหมายเป็นอย่างอื่นหรือควรเป็นอย่างอื่น แต่ที่ชัดเจนและส่งผลต่อสังคมโดยรวมคือความจริงแท้ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลง หนังสือเรื่อง “วิชาสุดท้าย ที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน” สะท้อนความจริงของที่ว่า “การเรียนรู้ตลอดเวลา หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะ ไม่จำกัดด้วยเงื่อนไขหรือความจำเป็นใด ๆ

ขอเพียงรักที่จะเริ่มและเรียนรู้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเสมอ นอกเหนือจากตำรา และห้องเรียนที่พวกเขาสัมผัสในมหาวิทยาลัย

นี่คือสิ่งที่ วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน บันทึกเอาไว้....

หนังสืออ้างอิง

สฤณี อาชวานันทกุล [ผู้เขียน/แปล]. วิชาสุดท้าย[ที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน]. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ : Openbooks , ๒๕๕๘.

